Prevencija: Imam stav [CERTIFIKAT KVALITETE RAZINE 4: DOKAZANO UČINKOVITI PROGRAM]

Provoditelj: Hrvatski zavod za javno zdravstvo
Godina provedbe: 2025

Kratki opis programa

Imam stav je školski program prevencije korištenja sredstava ovisnosti namijenjen adolescentima od 12 do 14 godina, utemeljen na kombinaciji dvaju modela: modela znanja i informiranja o sredstvima ovisnosti te modela socijalnog utjecaja.

PRIMARNO OKRUŽENJE U KOJEM SE PROJEKT PROVODI: ŠKOLA

Sažetak programa

Imam stav je strukturirani školski program prevencije korištenja sredstava ovisnosti namijenjen adolescentima od 12 do 14 godina, utemeljen na kombinaciji dvaju modela: modela znanja i informiranja o sredstvima ovisnosti te modela socijalnog utjecaja. Sadržaj programa usmjeren je smanjivanju inicijalnog uzimanja sredstava ovisnosti i/ili odgađanju prelaska s eksperimentalne na redovitu upotrebu sredstava ovisnosti. Sastoji se od 12 interaktivnih radionica koje izvode prethodno educirani učitelji/nastavnici, odnosno razrednici, tijekom sata razredne nastave tijekom sata razredne zajednice, prema posebno izrađenim materijalima (Priručnik za učitelje). Sadrži i komponentu edukacije roditelja učenika (3 radionice) koju provode prethodno educirani stručni suradnici sukladno Priručniku za rad s roditeljima. Program je razvijen, proveden i evaluiran 2003. godine u istraživanju provedenom u sedam zemalja Europske unije u sklopu EU-Dap projekta, uz financijsku podršku Europske komisije. U drugoj fazi projekta, program je prilagođen na hrvatski kontekst i implementiran. Prvi je put implementiran 2010. godine, a od tada je proveden u više osnovnih škola diljem Hrvatske. U razdoblju od 2020. do 2024. godine Hrvatski zavod za javno zdravstvo koordinirao je provedbu projekta „Implementacija i evaluacija preventivnog programa Imam stav – Zagrebački prsten“ čiji je cilj bio evaluirati učinkovitost programa u školskom okruženju te procijeniti prikladnost adaptacije programa hrvatskom kontekstu. Implementacijom i evaluacijom programa obuhvaćeno je 12 eksperimentalnih i 12 kontrolnih osnovnih škola na području Zagrebačke županije.

Evaluacija: Evaluacija učinka provedena je u sklopu projekta „Implementacija i evaluacija preventivnog programa Imam stav – Zagrebački prsten“ koji je proveden od 2020. do 2023. godine, a evaluaciju su provele stručnjakinje iz Laboratorija za prevencijska istraživanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dvije godine nakon provedbe programa vidljiv je utjecaj programa na namjeru opijanja. Generalno podaci govore o smanjenju utjecaja programa s vremenskim odmakom od dvije godine nakon provedbe programa, odnosno dvije godine nakon provedbe programa gubi se utjecaj programa u odnosu na konzumaciju alkohola i normativna vjerovanja. Ovi rezultati su očekivani s obzirom na, sada, višu razvojnu dob i specifičnosti ponašanja u adolescenciji kada eksperimentiranje s rizičnim ponašanjima, uključujući i sredstva ovisnosti, postaje gotovo normativno.

Dobna skupina: 12-14 godina.

Ciljana skupina: učenici 6. razreda osnovne škole, roditelji/skrbnici, učitelji/nastavnici.

Okruženje provedbe programa: škola.

Ključne riječi: prevencija, ovisnosti, univerzalna prevencija, socijalno-emocionalne vještine.

1. Županije provedbe
Zagrebačka

2. Datum početka i završetka programa
Datum početka: 2020.
Datum završetka: 2024.

3. Ostvaruje li program formalno partnerstvo u zajednici
da

4. Ako da, s kim (suradnik u provedbi)
Partnerstvo: 12 osnovnih škola s područja Zagrebačke županije. Suradnici: Agencija za odgoj i obrazovanje, Ministarstvo zdravstva; Evaluacija implementacije: Laboratorij za prevencijska istraživanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

5. Dosadašnja iskustva udruge/institucije u provođenju istog ili sličnih programa
Mjesto provedbe programa:
Godina u kojoj se program provodio:
Broj obuhvaćenih korisnika:

6. Je li program originalno autorsko djelo nositelja ili je preuzet za korištenje uz dozvole autora
Izvor programa: Preuzeti program
Originalni naziv programa na jeziku s kojeg je preuzet: Unplugged

7. Razina preventivnih intervencija
Univerzalna

8. Okruženje na koje je program primarno usmjeren
Škola

9. Rizični i zaštitni čimbenici na koje program cilja
Rizični čimbenici: Rizični čimbenici na koje se cilja provedbom programa namijenjenog učenicima: socijalni utjecaj/pritisak vršnjaka za korištenje sredstava ovisnosti; nedostatno razvijene vještine odupiranja socijalnim utjecajima; normativna uvjerenja utemeljena na krivim informacijama ili interpretacijama; nedostatak/slabo razvijene socijalne veze u školskom okruženju, unutar obitelji.

Zaštitni čimbenici: Zaštitni čimbenici na koje se cilja provedbom programa namijenjenog učenicima: učenje i vježbanje vještina neophodnih za odupiranje socijalnim utjecajima: kritičko mišljenje, donošenje odluka, rješavanje problema, kreativno mišljenje, učinkovita komunikacija, međuljudski odnosi, svijest o sebi, empatija, suočavanje s osjećajima; proširivanje/stjecanje znanja o sredstvima ovisnosti i štetnim posljedicama za zdravlje; normativno obrazovanje - normativna uvjerenja utemeljena na ispravnim informacijama i interpretacijama; jačanje socijalnih veza: stvaranje pozitivnog školskog okruženja, jačanje pozitivnih obiteljskih veza.

10. Procjena potreba
Način provedbe: Podaci HBSC i ESPAD istraživanja ukazuju na rizična ponašanja učenika osnovnih škola u Hrvatskoj i potrebu provedbe preventivnih aktivnosti kojima bi se utjecalo na smanjenje rizičnih i poticanje zaštitnih čimbenika kod učenika, pri čemu se ističu rizična ponašanja: rana konzumacija alkohola, iskustvo opijanja, rana konzumacija i konzumacija cigareta i e-cigareta te marihuane.

Potreba provedbe preventivnih programa u školskom okruženju sadržana je u sljedećim zakonskim i strateškim

dokumentima: 1) Nacionalna strategija djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030. godine (NN 18/2023) i pripadajući Akcijski plan djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2026. godine (Ministarstvo zdravstva, 2024); Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN 124/2014); Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 156/2023); Minimalni standardi prevencije ovisnosti u odgojno-obrazovnom sustavu (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2017); Kurikulum za međupredmetnu temu „Zdravlje“ za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN 10/2019) te •Kurikulum za međupredmetnu temu „Osobni i socijalni razvoj“ za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj (NN 7/2019).

Očekivani rezultati: Očekivani rezultati provedbe aktivnosti (mjerljivi pokazatelji/ishodi) u okviru programa Imam stav su: provedena edukacija za sve učitelje 6. razreda i stručne suradnike 12 eksperimentalnih osnovnih škola;učitelji su proveli svih 12 radionica programa Imam stav i njihove glavne aktivnosti u svih 12 eksperimentalnih osnovnih škola na području Zagrebačke županije koje su uključene u provedbu programa; program Imam stav pohađalo je oko 1.000 učenika iz 12 eksperimentalnih i oko 1.000 učenika svih 6. razreda iz 12 kontrolnih osnovnih škola; provedene 3 radionice za roditelje učenika koji sudjeluju u programu, u sklopu roditeljskih sastanaka u svih 12 škola u kojima se provodi program; tiskani i distribuirani priručnici za učitelje, stručne suradnike i radne bilježnice za učenike koji sudjeluju u provedbi programa; pružena podrška učiteljima i stručnim suradnicima u provedbi programa od educiranih trenera Imam stav programa.

Očekivani rezultati provedbe programa: 1) povećana razina znanja i vještine učitelja i stručnih suradnika za provedbu preventivnog programa; 2) unaprijeđeno znanje učenika o rizicima i štetnim posljedicama sredstava ovisnosti (vidljivo u rezultatima evaluacije upitnika koje su ispunjavali); 3) unaprijeđene životne vještine učenika (kritičko razmišljanje, donošenje odluka i sl.); 4) unaprijeđeno normativno obrazovanje učenika; 5) unaprijeđeno znanje i svijest roditelja učenika o obiteljskim rizičnim i zaštitnim čimbenicima vezanim uz korištenje sredstava ovisnosti u ranoj adolescenciji, roditelji potaknuti na autoritativan roditeljski stil; 6) učitelji, stručni suradnici i učenici su iskazali zadovoljstvo provedenim programom (vidljivo u rezultatima evaluacije upitnika koje su ispunjavali); 7) dokazana je učinkovitost programa Imam stav (evaluacijom učinkovitosti programa koju je proveo Laboratorij za prevencijska istraživanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta).

11. Trajanje programa
Trajanje jednog ciklusa programa u tjednima: 12

12. Ciljevi programa
Opći: Spriječiti ili odgoditi inicijalno uzimanje sredstava ovisnosti i/ili odgoditi prelazak s eksperimentalne u redovitu upotrebu sredstava ovisnosti vezanu uz duhan, alkohol, kanabis i druge droge kod učenika 6. razreda osnovnih škola na području Zagrebačke županije.

Specifični: 1) osposobiti učitelje i stručne suradnike osnovnih škola za provedbu programa Imam stav;
2) unaprijediti znanje učenika o rizicima i štetnim posljedicama uporabe sredstava ovisnosti;
3) unaprijediti životne vještine učenika neophodne za odupiranje socijalnim utjecajima (koje uključuju kritičko razmišljanje, donošenje odluka, rješavanje problema, kreativno mišljenje, učinkovitu komunikaciju, pozitivne međuljudske odnose, svijest o sebi, empatiju i suočavanje s osjećajima);
4) unaprijediti normativno obrazovanje učenika;
5) unaprijediti znanje i svijest roditelja učenika o čimbenicima vezanim uz korištenje ovisnosti kod adolescenata;
6) ispitati učinkovitost adaptiranog programa Imam stav na hrvatski kontekst.

13. Ciljana skupina
Osnovna škola

14. Korisnici programa
Opis korisnika: Korisnici programa Imam stav su adolescenti u dobi od 12 do 14 godina jer je to razdoblje kada bi

adolescenti mogli početi eksperimentirati sa sredstvima ovisnosti (posebice s pušenjem, alkoholom ili kanabisom), stoga je sadržaj programa usmjeren prema smanjivanju inicijalnog uzimanja sredstava ovisnosti i/ili odgađanju prelaska s eksperimentalne u redovitu upotrebu sredstava ovisnosti. Također, u ovom razdoblju učitelji imaju bliskiji kontakt sa svojim razrednim odjelom i upoznati su s vještinama i stavovima svojih učenika.

Osim učenika, korisnici su i roditelji učenika koji sudjeluju u programu za koje se održavaju tri roditeljska sastanka, a čiji je cilj povećati svijest roditelja o obiteljskim rizičnim i zaštitnim čimbenicima vezanim uz korištenje sredstava ovisnosti u ranoj adolescenciji te poticanjem roditelja na autoritativan roditeljski stil.

U sklopu projekta „Implementacija i evaluacija programa Imam stav – Zagrebački prsten“ planirano je programom obuhvatiti oko 1.000 učenika 6. razreda u 12 eksperimentalnih osnovnih škola i jednako toliko učenika 6. razreda u 12 kontrolnih škola na području Zagrebačke županije, kao i njihove roditelje putem roditeljskih sastanaka. Ukupno je 1.965 učenika obuhvaćeno ovim projektom, pri čemu je ukupno 999 učenika iz 46 razreda u ukupno 12 osnovnih škola na području Zagrebačke županije obuhvaćeno programom Imam stav u razdoblju od 2020. do 2023. godine. Iz kontrolnih 12 osnovnih škola ukupno je 966 učenika uključeno u ispunjavanje prije-poslije upitnika kako bi se utvrdila učinkovitost programa Imam stav.
Broj korisnika na godišnjoj bazi:

15. Metode korištene u programu
Predavanje, Radionica

16. Program je evaluiran
da

17. Vrsta provedene evaluacije
Da - Evaluacija procesa i učinka

18. Metoda evaluacije
Online upitnici prije-poslije.

19. Evaluatori
Unutarnji

20. Najvažniji rezultati evaluacije
Evaluacija učinka provedena je u sklopu projekta „Implementacija i evaluacija preventivnog programa Imam stav – Zagrebački prsten“ koji je proveden od 2020. do 2023. godine, a evaluaciju su provele dr. sc. Matea Belošević i prof. dr. sc. Martina Ferić iz Laboratorija za prevencijska istraživanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Evaluacija učinka provedena je kroz četiri točke mjerenja: prva točka mjerenja (prije-poslije upitnik) provedena je na tijekom rujna 2021., druga točka mjerenja po završetku implementacije programa (prosinac 2021.), treća točka mjerenja godinu dana nakon završetka implementacije programa (studeni 2022.) te četvrta točka mjerenja dvije godine nakon implementacije programa (studeni 2023.), u 12 eksperimentalnih i 12 kontrolnih škola.

Sažetak rezultata učinkovitosti programa Imam stav:

1) Neposredno nakon provedenog programa došlo do je promjene u normama učenika vezanim uz konzumaciju cigareta. Naime, učenici iz eksperimentalne u odnosu na kontrolnu skupinu u manjoj mjeri od svojih vršnjaka iz kontrolne skupine smatraju da njihovih prijatelji konzumiraju alkohol (promjena u normativnim vjerovanjima). Isto tako, neposredno nakon provedbe programa zabilježen je značajno manji broj učenika koji su konzumirali alkohol u

posljednjih 30 dana.
2) Godinu dana nakon provedbe programa rezultati evaluacije učinkovitosti programa pokazuju učinkovitosti programa u odnosu na konzumaciju alkohola u posljednjih 30 dana. Naime, zabilježen je porast broja učenika koji su konzumirali alkohol posljednjih 30 dana, ali taj rast je bio manji u eksperimentalnoj nego u kontrolnoj skupini.
3) Dvije godine nakon provedbe programa pokazuju kako je program djelovao na namjeru opijanja za godinu dana među učenicima. Više učenika iz eksperimentalne skupine vjeruje da neće konzumirati alkohol za godinu dana u odnosu na učenike iz kontrolne skupine.

Generalno podaci govore o smanjenju utjecaja programa s vremenskim odmakom od dvije godine nakon provedbe programa, odnosno dvije godine nakon provedbe programa gubi se utjecaj programa u odnosu na konzumaciju alkohola i normativna vjerovanja. S druge strane, dvije godine nakon provedbe programa vidljiv je utjecaj programa na namjeru opijanja. Ovi rezultati su očekivani s obzirom na, sada, višu razvojnu dob i specifičnosti ponašanja u adolescenciji kada eksperimentiranje s rizičnim ponašanjima, uključujući i sredstva ovisnosti, postaje gotovo normativno. Isto tako, treba imati na umu da u našoj zemlji prevladavaju vrlo blagi stavovi prema konzumaciji alkohola. Unatoč zakonskoj regulativi, alkohol je vrlo lako dostupan mladima i gotovo da nema sankcija za prodaju i/ili točenje alkohola maloljetnim osobama. Uz navedeno, blagi stavovi društva prema kontumaciji alkohola mladih „prelijevaju“ se i na roditeljske prakse vezano uz korištenja alkohola (stavovi roditelja, nadzor, posljedice za konzumiranje alkohola) (Belošević I Ferić, 2024).

21. Program je promoviran u okviru medijske kampanje na nacionalnoj i/ili lokanoj razini
Promoviran: ne
Sadržaj i tijek kampanje:

22. Ukupni proračun programa za jednu godinu provođenja (HRK)

23. Izvori financiranja
Vlastita sredstva (HRK):
Gradsko financiranje (HRK):
Županijsko financiranje (HRK):
Nacionalno financiranje (HRK):
Drugi izvori (HRK):